

umělá vodní stavba patrně ještě v předhusitském období. Odbočoval z pravého břehu Chomutovky a protékal Horní Vsi, chomutovským Horním předměstím, středem města pod jezuitskou kolejí, a Dolním předměstím. Dvakrát – u dnešního zimního stadionu a pod Riegerovou ulicí – křížoval tok Chomutovky. V 18. století byl na kraji Bezručova údolí doplněn o další, výše položený náhon na levém břehu. V první třetině 19. století poháněla tato soustava v Horní Vsi a Chomutově základní kola celkem jedenácti mlýnů, dvou hamrů na železo a přádelny bavlny. Ve středu města, v úseku od Blatenské až po Riegerovu ulici, byl náhon zrušen v roce 1949; k zániku většiny ostatních jeho částí došlo v následujícím desetiletí.

Mapový list č. 4

Mapa č. 8: Císařský povinný otisk stabilního katastru obce Chomutov z roku 1842, litografováno 1847, list č. VII, VIII. Kolorovaná litografie, grafické měřítko [1:2 880], výška listu 526 mm, šířka 658 mm, výřez. Ústřední archiv zeměměřičtí a katastru, Praha, sign. B2/a/6/C2567. Foto Pavel Vychodil.

Mapový list č. 5

Mapa č. 9: Chomutov a okolí na mapě okresu z roku 1863. *Karte des Bezirkes Komotau herausgegeben und gewidmet Seiner Excellenz dem hochwohlgeboren Herrn Herrn Carl Freiherrn Mecséry de Tsóor, k. k. Polizeiminister (vormals Statthalter des Königreiches Böhmen) von Friedrich Selner, Saazer k. k. Kreishauptmann im Jahre 1863. Entworfen und gezeichnet von Vict. Jos. Hollmann, Lithographie der kais. königl. Statthaltereie in Prag. Měřítko cca 1:36 000 (1 Wiener Zoll = 500 Wiener Klafter).* Vyšlo jako volně vložená příloha k práci: Friedrich Selner, Statistische Tafeln des Komotauer Bezirkes (Saazer Kreis, im Königreiche Böhmen) für politische Administration. Prag 1863. Složeno ze dvou listů mapy, výška obou listů 630 mm, šířka 500 mm; vlastní, rámem a tiskem vymezená levá polovina mapy se západní částí okresu výška 593 mm, šířka 410 mm; vlastní, rámem a tiskem vymezená pravá polovina mapy s východní částí okresu výška 593 mm, šířka 416 mm; výřez. Státní okresní archiv Most, Sbirka map a plánů, sign. I-C-5-b (levá polovina mapy); Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, Sbirka map a plánů, prozatím neinventováno (pravá polovina mapy). Foto a digitální rekonstrukce Pavel Vychodil.

Mapový list č. 6

Mapa č. 10: Chomutov a okolí na školní mapě okresu z roku 1895. *Karte des politischen- und Schulbezirkes Komotau. Mit Bewilligung des k. k. Bezirksschulrates herausgegeben von A. Strumpf in Komotau. Ausgeführt im k. und k. militär-geographischen Institute in Wien. 1895.* Barevný tisk, papír podlepený plátnem, měřítko 1:25 000, výška 1 310 mm, šířka 1 140 mm (vlastní, rámem vymezená mapa výška 1 246 mm, šířka 1 071 mm), výřez. Státní oblastní archiv v Litoměřicích, pracoviště Žitenice, Lobkovicové roudniční – rodinný archiv, Sbirka map, plánů, grafiky a fotografií, inv. č. 656. Mapa je součástí Roudnické lobkoviczké knihovny, Zámek Nelahozeves. Foto Pavel Vychodil.

Mapa č. 11: Chomutov a okolí na plastické mapě, patrně z přelomu 19. a 20. století. Dřevěný podklad, plošné rozměry: výška 704 mm, šířka 756 mm, výřez. Magistrát města Chomutova, odbor rozvoje a investic města, nesignováno. Foto Pavel Vychodil. Za základ pro plastickou mapu posloužily asi tři desítky exemplářů školní mapy okresu Chomutov z roku 1895, reprodukováno v horní polovině listu. Jejich části, zachycující Chomutov a masív Krušných hor na sever a severozápad od něj, byly plošně rozstříhány po liniích jednotlivých vrstevnic (vynesených do této mapy po dvacetimetrových intervalech výškového rozdílů) a vzestupně podle nadmořské výšky nalepovány na identicky tvarované vrstvy tenké dýhy o tloušťce cca 1 mm.

Mapový list č. 7

Mapa č. 12: Polohový plán Chomutova, [cca 1910]. *Lagerplan der königl. Stadt Komotau. Lichtpausdruck von Hermann Eichler, Aussig.* Světlotisk z pauzovacího papíru s červeně dopsanými jmény ulic, nedatováno, měřítko 1:2 880, výška 1 016 mm, šířka 1 103 mm, výřez. Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, fond Archiv města Chomutov, inv. č. 4958. Foto Pavel Vychodil. Podle stavu názvů ulic plán vznikl mezi roky 1908–1913 (uvádí ulice, pojmenované v říjnu 1908 a nezachycuje další etapu pojmenování ulic z května 1913). Jeho vznik nepochybně souvisí s úpravami prvního polohového plánu města z roku 1898, kterými se městské zastupitelstvo zabývalo 12. května 1911. Kromě určení uličních čar jsou na plánu dvojitou čarou zachyceny i dolové míry dolu Max (nacházel se v dnešní Dolní ulici, od roku 1877 patřil firmě A. Lanna, která v něm o deset let později zastavila těžbu). Propojení ulic Školní a Palackého, zakreslené do tohoto plánu, se nikdy neuskutečnilo (jeho pozůstatkem je dnešní ulice Karoliny Světlé) a také místo plánového klikatého spojení ulic Zborovské a Lipské přes Tolstého ulici byla po první světové válce dána přednost přímo vedené ulici.

Mapový list č. 7a

Mapa č. 12a: Plánek Horní Vsi, 1727. *Saazer Creyß, Herrschaft Rottenhauß. Oberdorff. Nr. 1. Die Oberdorffer St. Barbara Kirchen; 2. Das Oberdorffer Wirtshauß; 3. Beken- und Jägerhäußer; 4. Das Judenhauß; 5. Das Dorff nebst Mühlen. Von der Kirchen bis zum Judenhauß ist die Distantz dreyhundertsechzig Präger Ell[en]. Rottenhauß d[ies] 26. Sept[ember] 1727. Richter und Geschworen alta, Georg Ign[atz] Paar, J. J. Juretschek.* Ručně kolorovaný plánek na papíře, měřítko neuvedeno, výška 227 mm, šířka 388 mm, (vlastní, rámem vymezený plánek výška 210 mm, šířka 370 mm). Národní archiv Praha, Sbirka map a plánů, inv. č. 1137. Foto Martin Hrušeš. Nejstarší známé vyobrazení Horní Vsi vzniklo jako dokumentace při zjišťování vzdálenosti židovských obydlí od křesťanských kostelů, nařízeném v celých Čechách pražským mistodržitelstvím v roce 1727 (srv. F. Roubík, Plánky židovských obcí v Čechách s vyznačením židovských obydlí z r. 1727, Časopis společnosti přátel starožitnosti československých v Praze 39, 1931, s. 49–68). Pohled od severovýchodu v základních

rysech věrně zachycuje polohu Horní Vsi na levém břehu Chomutovky pod terénní terasou a kostel s hostincem a hospodářskými budovami na vyvýšeném pravém břehu. Zemská silnice z Prahy do Lipska, vedoucí kolem kostela a hostince, v plánu zakreslena není a v komplexu budov na pravém okraji přední řady domů lze spíše vytušit než skutečně rozpoznat panský dvůr. S ohledem na svůj mimořádný význam byl plánek do historického atlasu zařazen dodatečně, až v době jeho tisku.

Mapový list č. 8

Mapa č. 13: Mapa Horní Vsi, [1811–1813]. *Geometrischer Grundriß Über den Hochobrigkeit Meierhofe Oberdorf;* volně vložená do úřední knihy evidence dominikální půdy velkostatku Červený Hrádek (*Flaechenberechnung der sämtlichen Hochobrigkeit[liche]n Meyerhöfe der Herrschaft Rotenhaus samt den dazu gehörigen geometrischen Grundrißen. Aufgenommen in den Jahren 1811, 1812 und 1813. Verfasst 1817 vom Jos. Gab. Weiß.*) Ručně kolorovaná mapa na papíře, nedatováno, měřítko cca 1:11 000, výška 315 mm, šířka 454 mm (vlastní, rámem vymezená mapa výška 264 mm, šířka 419 mm). Oblastní muzeum v Chomutově, sbírka starých tisků, inv. č. ST 46. Foto Pavel Vychodil. Mapa je cenným dokladem o podobě Horní Vsi a krajiny v severozápadním okolí Chomutova na počátku 19. století. Zachycuje původní osídlení Horní Vsi s panským dvorem, hostincem u kostela sv. Barbory, císařskou silnicí i mlýnský náhon. Při jejím západním okraji je zakreslena Kadaňská kaple s cestou od Chomutova, lemovanou stromy (podle které byla na počátku 20. století pojmenována ulice V Alejích). Na kopci nad Horní Vsí, v oblasti dnešního Zátíší je zatím pouze jezuitský letohrádek z konce 17. století (*Schloss Ruhland*), přístupný od Horní Vsi; jinak je tento prostor zatím neosídlen a jeho propojení s blatenskou silnicí zajišťuje jen krátká cesta, vedoucí k bývalému poprávišti. V síti polních cest okolí osídlení Horní Vsi lze bez potíží rozeznat podobu dnešních ulic Lidické, Blatenské, Šafaříkovy, Jiráskovy, Hornické, Husovy, Kadaňské a Elišky Krásnohorské.

Mapový list č. 9

Mapa č. 14: Císařský povinný otisk stabilního katastru obce Horní Ves z roku 1842, litografováno 1847, List č. III, IV. Kolorovaná litografie, grafické měřítko [1:2 880], výška listu 526 mm, šířka 658 mm, výřez. Ústřední archiv zeměměřičtí a katastru Praha, sign. B2/a/6/C2170. Foto Pavel Vychodil.

Mapový list č. 10

Mapa č. 15: Polohový plán Horní Vsi, 1927. *Lageplan der Gemeinde Oberdorf. Juni 1927, Zivilgeometer Karl Lang.* Papír podlepený plátnem, měřítko 1:2 880, výška 895 mm, šířka 973 mm, výřez. Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, Sbirka map a plánů, prozatím neinventarizováno. Foto Pavel Vychodil. Tento polohový plán schválilo obecní zastupitelstvo 29. září 1927, o necelý rok dříve, než se Horní Ves spojila s Chomutovem. Zástavba převážně řadových domků v Horní Vsi dosahovala v druhé polovině dvacátých let 20. století na levém břehu Chomutovky k liniím ulic Blatenské, Husovy, Jiráskovy, Kostnické; na pravém se koncentrovala podél Lipské, Kadaňské, Kmochovy a Hraníčářské ulice. Zde pak individuální výstavba pokračovala až do roku 1938 intenzivněji, zatímco plochy na severozápad od Kostnické a Roháčovy ulice a na východ od Blatenské ulice zaplnila až v 60. letech panelová sídliště.

Mapový list č. 11

Mapa č. 16: Katastrální mapa Spořic (Nových Spořic) cca z roku 1912, list č. 6, dvojlist 5, 7, 1:2 880, výška listu 630, dvojlistu 787 mm, šířka 788 mm, dvojlistu 311 mm, výřez. Ústřední archiv zeměměřičtí a katastru Praha, sign. B2/a/13/C7182. Foto Pavel Vychodil.

Mapový list č. 12

Mapa č. 17: Chomutov na mapě okresního hejtmánství [před rokem 1910]. *Generalkarte der Bezirkshauptmannschaft Komotau. Gez. u. lith. von J. E. Wagner. Verlag v. F. Kytka, Buchhandlung Prag. Druck v. A. L. Koppe, Smíchov.* Měřítko 1:220 000, výška 270 mm, šířka 195 mm. Mapová sbírka Historického ústavu AV ČR, v. v. i., sign. B-6249. Foto Pavel Vychodil.

Mapa č. 18: Školní mapa okresu Chomutov, 1932. *Karte des Bezirkes Komotau, herausgeg. v. Deutschen Bezirkslehrervereine Komotau, entworfen und gezeichnet von Prof. H. Blumtritt, 1932. Offsetdruck von Johann Kunstner, B. Leipa.* Barevný tisk, papír podlepený plátnem, měřítko 1:25 000, výška 1 318 mm, šířka 1 274 mm (vlastní, rámem vymezená mapa výška 1 231 mm, šířka 1 171 mm), výřez. Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, Sbirka map a plánů, prozatím neinventarizováno. Foto Pavel Vychodil.

Mapový list č. 13

Mapa č. 19: Plán města Chomutova, 1931. *Stadtplan von Komotau. Zeichnung ausgeführt durch Zivilgeometer-Kanzler Ing. Karl Lang, 1931. Litogr. und Druck Brüder Butter, Komotau, Verlag Deutsche Volksbuchhandlung G. m. b. H.* Barevný tisk, papír, měřítko 1:5 000, výška 609 mm, šířka 709 mm (vlastní, rámem vymezená mapa výška 566 mm, šířka 684 mm). Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, fond Archiv města Chomutov, inv. č. 4959. Foto Pavel Vychodil. První mapové vyobrazení celkové podoby nového aglomeračního útvaru, vzniklého sloučením Chomutova a Horní Vsi v roce 1928. Plynule navazující osídlení po obou stranách jejich katastrálních hranic na severozápadě Chomutova (podél linie ústecko-teplické trati) a v oblasti Šibeničního vrchu nad Horní Vsí (tzv. „Ruhland“, po roce 1945 Zátíší) dokazuje, že k organickému neformálnímu propojení obou lokalit došlo mnohem dříve než ke spojení politickému.

Mapový list č. 14

Mapa č. 20: Plán města Chomutova, 1937. *Stadtplan von Komotau, 1937. Verlag Bücherstube Komotau, Druck von Brüder Butter in Komotau.* Barevný tisk, papír, měřítko 1:10 000, výška 398 mm, šířka 600 mm (vlastní, rámem vymezená mapa výška 301 mm, šířka 388 mm).

Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, fond Archiv města Chomutov, inv. č. 4960. Foto Pavel Vychodil.

Mapový list č. 15

Mapa č. 21: Plán města Chomutova, 1945. *Orientační plán a abecední seznam ulic města Chomutova, červen 1945. Vypracoval městský stavební úřad. Tiskl A. Schwarz, Chomutov.* Barevný tisk, papír, měřítko cca 1:7 500, výška 395 mm, šířka 576 mm (vlastní, rámem vymezená mapa výška 351 mm, šířka 532 mm). Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, Sbirka map a plánů, prozatím neinventarizováno. Foto Pavel Vychodil. První český plán Chomutova, vypracovaný v krátké době několika týdnů po osvobození, zachycuje již české názvy ulic, navržené místopisnou komisí na konci května 1945, které se bez větších změn udržely až dodnes. Hodnotu plánu zvyšuje detailní označení téměř sedmi desítek veřejných budov, škol, průmyslových podniků a kostelů, jejichž podstatná část byla v následujících čtyřech desetiletích zbořena.

Mapový list č. 16

Mapa č. 22: Mapa Nových Spořic, [po 1945]. Ručně kolorovaná mapa na papíře, měřítko neuvedeno, výška 1105 mm, šířka 925 mm, výřez. Mapu poskytl Obecní úřad Spořice. Foto Pavel Vychodil. Barevné označení zástavby výstižně dokumentuje stavební a územní vývoj Nových Spořic. K nejstarším stavbám z doby před rokem 1900 patří cihelna (tmavohnědá barva). Většina domů zde byla postavena po roce 1900 (světlehnědá barva) nebo dokonce po roce 1920 (oranžová barva). Řadu z nich pobořily bomby spojeneckých letadel 19. dubna 1945 (žlutá barva), jejichž cílem bylo nedaleké nádraží (část Potoční ulice na levém břehu potoka Hačka byla při náletu zničena celá).

Mapový list č. 17

Mapa č. 23: Směrný plán města Chomutova, [1948–1949, autor ing. J. Syka]. Kolorovaná mapa, papír podlepený plátnem, měřítko cca 1:5 000, výška 1 090 mm, šířka 1 520 mm, výřez. Magistrát města Chomutova, odbor rozvoje a investic města, nesignováno. Foto Pavel Vychodil. Plán územního rozvoje města, vypracovaný bez přihlednutí k zásobám uhlí pod Chomutovem a jejich strategickému významu pro komunistický těžký průmysl, se stal nepříjatelným už v době svého dokončování. Jeho schválení radou městského národního výboru v Chomutově v březnu 1949 anuloval ještě v témže roce Krajský národní výbor v Ústí nad Labem.

Mapový list č. 18

Mapa č. 24: Plán sídliště „Severka“ v Horní Vsi, 1960. *Chomutov, Horní Ves – I. etapa. P[ro]drobný Ú[z]emní Pl[án] – situace. K[ra]jský P[ro]jektový Ú[st]av pro výstavbu měst a vesnic Ústí nad Labem, investor KNV Ústí nad Labem, vypracoval ing. arch. S. Karpíšek.* Kolorovaný plán, papír, měřítko 1:1 000, výška 992 mm, šířka 966 mm, výřez. Magistrát města Chomutova, odbor rozvoje a investic města, nesignováno. Foto Pavel Vychodil. Sídliště mezi Blatenskou a Cihlářskou ulicí, jehož stavba probíhala v letech 1962–1967, bylo jako první v Chomutově projektováno v podobě autonomního „obytného okrsku“, kde panelovou bytovou výstavbu doplňovaly novostavby jeslí, školky, školy a střediska obchodu a služeb. Projekty starších sídlišť v okrajových částech Chomutova (u Kadaňské a Mostecké ulice) zařízení tohoto charakteru opomjely a ta k nim byla k nim přistavována dodatečně s téměř desetiletým zpožděním.

Mapový list č. 19

Mapa č. 25: Plán přestavby středu Chomutova, 1966. *Střed města Chomutova. P[ro]drobný Ú[z]emní Pl[án]. K[ra]jský P[ro]jektový Ú[st]av pro výstavbu měst a vesnic Ústí nad Labem, projektanti akad. arch. František Machač, ing. arch. Vratislav Štelzig, červenec 1966.* Kolorovaný plán, papír, měřítko 1:1 000, výška 815 mm, šířka 1 194 mm, výřez. Magistrát města Chomutova, odbor rozvoje a investic města, nesignováno. Foto Pavel Vychodil. Tato koncepce přestavby centra získala několik cen a architektonických ocenění. Většina ze staveb na tomto plánu (jejich podrobný popis je připojen u obr. č. 15) byla realizována v průběhu následujícího čtvrtstoletí; stavba dalších trvala ještě déle a doznala podstatných změn (společenské centrum bylo v polovině 90. let 20. století upraveno jako supermarket Delvita a autobusové nádraží vzniklo v roce 2000 ve Wolkerově ulici); a k realizaci přesunu železničního nádraží s upraveným předpolím, výškového hotelu před zimním stadionem, výškové obytné budovy u Blatenské ulice a halových vícepodlažních garáží u Žižkova náměstí nedošlo vůbec.

Mapový list č. 20

Mapa č. 26: Plán výstavby obytného obvodu Nový Březenec, 1978. *Urbanistická studie obytného obvodu V – Chomutov–Nový Březenec. Alternativa B, výkres č. 6. Urbanistické středisko KPÚ Ústí nad Labem pro výstavbu měst a vesnic, vedoucí střediska ing. arch. Jaromír Vejřl, vedoucí projektant Jiří Adamczyk, září 1978.* Kolorovaný plán, papír, měřítko 1:5 000, výška 890 mm, šířka 910 mm, výřez. Magistrát města Chomutova, odbor rozvoje a investic města, nesignováno. Foto Pavel Vychodil. Jedna z prvních studií zástavby oblasti mezi vrchem Strážišť a silnicí Jirkov–Boleboř, kam se mělo v prvních desetiletích třetího tisíciletí přesunout osídlení z většiny území Chomutova, určeného ke zničení při povrchové těžbě uhlí.

Mapový list č. 21

Mapa č. 27: Územní plán Chomutova a Jirkova, 1990. *Chomutov–Jirkov. Ú[z]emní Pl[án] sídelního útvaru. Koncept návrhu – zájmové území. Stavoprojekt, s.p. Ústí nad Labem, vedoucí střediska ing. arch. Milan Mišek, vedoucí projektu ing. arch. Pavel Ponča, červen 1990.* Kolorovaná mapa, papír, měřítko 1:50 000, výška 1 080 mm, šířka 770 mm, výřez. Magistrát města Chomutova, odbor rozvoje a investic města, nesignováno. Foto Pavel Vychodil. Územní plánu z roku 1990 v mnohém vycházel z původní koncepce povrchové těžby uhlí. Okraj dolu Nástup měl do roku 2020 dosáhnout hranice za-

stavěného území Března u Chomutova a obce Droužkovice, která byla určena k zániku, stejně jako jižní okraje Spořic a Černovic. Na východní straně Chomutova měly v letech 2010–2020 dobývací činnosti dolu Jan Šverma zaniknout Strupčice a Okořin. Při realizaci tohoto plánu by byla aglomerace Chomutov–Jirkov po roce 2020 bezprostředně obklopena povrchovými doly. Rychlý postup dolů značně zpomalilo krátce po roce 1990 vyhlášení ekologických limitů těžby. Tento územní plán nebyl schválen a došlo k jeho přepracování, při kterém byla změněna trasa komunikace I./7 a místo plánovaného sídliště Nový Březanec vznikla na omezenější ploše zóna rodinných domků.

Mapový list č. 22

Mapa č. 28: Územní plán Chomutova. Stav po 8. změně územního plánu sídelního útvaru Chomutov – Jirkov. Výkres funkčního využití, prosinec 2006 (návrh). Výřez z digitálního zpracování územního plánu, poskytnutého odborem informatiky Magistrátu města Chomutova. © Magistrát města Chomutova. Územní plán sídelního útvaru Chomutov – Jirkov, reflektující společenské změny po roce 1989, začal vznikat v roce 2000. Jím řešené území zahrnuje Chomutov, Jirkov s Březencem a zasahuje i na katastry sousedních obcí Otvic, Údlic, Spořic a Křimova a byl schválen zastupitelstvem města 24. dubna 2001. Vzhledem k dynamickým proměnám (potřeba nových průmyslových zón, získání objektu bývalých kasáren na Vinohradech apod.) je v současnosti projednávána již pátá až osmá změna územního plánu. V návaznosti na stavební zákon číslo 183/2006 Sb., který vstoupil v platnost od 1. ledna 2007, bude nutné vypracovat nový územní plán Chomutova.

Mapový list č. 23

Mapa č. 29: Svislý letecký snímek města Chomutova z roku 1938. Vojenský geografický a hydrometeorologický úřad v Dobrušce, Středisko leteckých snímků, sign. č. 5819. Letecký snímek poskytl VGHMÚF Dobruška © MO ČR, 2006.

Mapový list č. 24

Mapa č. 30: Svislý letecký snímek města Chomutova z roku 1953. Vojenský geografický a hydrometeorologický úřad v Dobrušce, Středisko leteckých snímků, sign. č. 2427. Letecký snímek poskytl VGHMÚF Dobruška © MO ČR, 2006.

Mapový list č. 25

Mapa č. 31: Svislý letecký snímek města Chomutova z roku 1973. Vojenský geografický a hydrometeorologický úřad v Dobrušce, Středisko leteckých snímků, sign. č. 30589. Letecký snímek poskytl VGHMÚF Dobruška © MO ČR, 2006.

Mapový list č. 26

Mapa č. 32: Svislý letecký snímek města Chomutova z roku 1992. Vojenský geografický a hydrometeorologický úřad v Dobrušce, Středisko leteckých snímků, sign. č. 4784. Letecký snímek poskytl VGHMÚF Dobruška © MO ČR, 2006.

Mapový list č. 27

Mapa č. 33: Svislý letecký snímek města Chomutova z roku 2004. Letecký snímek pořídil Geodis Brno, spol. s r.o. a poskytl odbor informatiky Magistrátu města Chomutova. © Magistrát města Chomutova.

Mapový list č. 28

Mapa č. 34a: Negativní plán Chomutova a okolí s vyznačením uličních bloků ve 2. polovině 19. století. Negativní plán zobrazuje sídelní strukturu města a jeho polohu ve vztahu ke krajinné formaci a k výrazným topografickým prvkům, zejména k řece Chomutovce (v té době Úzká, Assig). Rekonstrukční mapa Evy Semotanové. Počítačové zpracování Marcela Havelkové, Earth Tech CZ, s.r.o., Praha. Osídlení a vodstvo dle mapy Druhého vojenského mapování 1846–1847, reambulováno 1871, 1:28 800, sekce č. W/5/IV.

Mapa č. 34b: Digitální model území Chomutova a okolí s vyznačením zástavby ve 2. polovině 19. století. Model znázorňuje svažitost terénu v krajině ve vztahu k pásmu Krušných hor, k vodnímu toku řeky Chomutovky (v té době Úzká, Assig) a k vymezeným prostorům zástavby. Rekonstrukční mapa Evy Semotanové. Počítačové zpracování Marcela Havelkové, Earth Tech CZ, s.r.o., Praha. Osídlení a vodstvo dle mapy Druhého vojenského mapování 1846–1847, reambulováno 1871, 1:28 800, sekce č. W/5/IV, reliéf dle Rastrové Základní mapy ČR 1:10 000, Český úřad zeměměřický a katastrální 2006.

Mapa č. 35: Negativní plán Chomutova a okolí s vyznačením uličních bloků koncem 20. století. Negativní plán zobrazuje sídelní strukturu města v krajině a jeho polohu ve vztahu ke krajinné formaci a k výrazným topografickým prvkům, zejména k řece Chomutovce, k vodním plochám a ke Krušnohorskému přivaděči. Rekonstrukční mapa Evy Semotanové. Počítačové zpracování Marcela Havelkové, Earth Tech CZ, s.r.o., Praha. Osídlení a vodstvo dle Základní mapy ČR 1:50 000, Český úřad zeměměřický a katastrální 1999.

Mapa č. 36: Digitální model území Chomutova a okolí s vyznačením zástavby počátkem 21. století. Model znázorňuje svažitost terénu v krajině ve vztahu k pásmu Krušných hor, k řece Chomutovce, k vodním plochám, ke Krušnohorskému přivaděči a k vymezeným prostorům zástavby. Rekonstrukční mapa Evy Semotanové. Počítačové zpracování Marcela Havelkové, Earth Tech CZ, s.r.o., Praha. Zpracováno s využitím Rastrové Základní mapy ČR 1:10 000, Český úřad zeměměřický a katastrální 2006.

Mapový list č. 29

Mapa č. 37a: Chomutov na digitálním modelu krajiny podle Prvního vojenského mapování z let 1780–1783. Návrh Eva Semotanová, počítačové zpracování Kateřina Křováková, Laboratoř geoinformatiky UJEP Ústí nad Labem. Chatrná kvalita (dochování) podkladů Prvního vojenského mapování pro Chomutov a jeho okolí (srv. i komentář u mapové listu č. 2, mapy č. 2) zapříčinila optický proporcí nepoměr mezi údolním zahloubením potoka Hačka a Bezručovým údolím s vod-

ním tokem Chomutovky (jeho existenci model nezohledňuje); výrazné prohloubení údolí Hačky značně deformuje i průběh lípské silnice mezi Krásnou Lipou a Dominou (existující stále v nezměněné terénní konfiguraci jako státní silnice I./7 i dnes). Mapové sekce Prvního vojenského mapování na sebe někdy vůbec nenavazují – pokud je tedy nepřesná mapa přiložena na přesné současné vrstevnice, resp. 3D model z nich vytvořený, vzniká nepřesný obraz.

Mapa č. 37b: Chomutov na digitálním modelu krajiny podle Druhého vojenského mapování z let 1850–1851, reambulováno 1871. Návrh Eva Semotanová, počítačové zpracování Kateřina Křováková, Laboratoř geoinformatiky UJEP Ústí nad Labem.

Mapa č. 37c: Chomutov. Ukázka vektorizace nad rastrem stabilního katastru z roku 1842. Návrh Eva Semotanová, počítačové zpracování Kateřina Křováková, Laboratoř geoinformatiky UJEP Ústí nad Labem.

Mapový list č. 30

Mapa č. 38: Krajinné schéma chomutovského mikroregionu od konce 18. století, rekonstrukční mapa Evy Semotanové. Počítačové zpracování Marcela Havelkové, Earth Tech CZ, s.r.o., Praha.

Mapový list č. 31

Mapa č. 39: Územní vývoj Chomutova od konce 1. třetiny 13. století do roku 1842. Podkladem digitalizovaná mapa stabilního katastru města Chomutova z roku 1842 (srv. mapový list č. 4, mapa č. 8, kde další údaje). Vyhodnocení a vynesení situace do mapy provedli Jaroslav Pachner a Petr Rak. Počítačové zpracování Marcela Havelkové, Earth Tech CZ, s.r.o., Praha. Původní rozvolněné osídlení z poloviny 13. století a nově vyměřené náměstí a okolní ulice byly na počátku 14. století vymezeny opevněním, které od nich oddělilo stále se rozrůstající předměstí. Rozvoj města v 16. století znamenal předěl ve vývoji Chomutova, protože rozloha předměstí několikanásobně předstihla velikost jádra, sevřeného hradbami. Tato územní situace nedoznala podstatných změn až do druhé poloviny 19. století.

Mapový list č. 32

Mapa č. 40: Územní vývoj Chomutova 1842–2005. Podkladem digitalizovaná Základní mapa ČR 1:10 000, listy č. 02–33–11, 02–33–12, 02–33–17, 8. obnovené vydání z roku 1999. © Český úřad zeměměřický a katastrální 1979. Vyhodnocení a vynesení situace do mapy provedli Jaroslav Pachner a Petr Rak. Počítačové zpracování Marcela Havelkové, Earth Tech CZ, s.r.o., Praha. Svou územní dispozici ještě středověký Chomutov v poslední třetině 19. století prudce expandoval do okolních polí a luk nejprve železniční infrastrukturou a průmyslovými areály a následně i rozvojem bytové a občanské výstavby. Na jihozápadní stranu dosavadního centra navázalo nové osídlení, rozvíjející se směrem k nádraží a nové nemocnici. Výstavbou v severozápadní části chomutovského katastru došlo na přelomu 19. a 20. století k faktickému propojení s Horní Vší, která se spojila s Chomutovem i správně v roce 1928. Po zaplnění volných ploch uvnitř předválečné výstavby v 50. letech 20. století došlo po roce 1960 k mohutné výstavbě panelových sídlišť na volných plochách na Vinohradském kopci, v Horní Vsi a v 70. letech pak ke stavbě čtyř tzv. aglomeračních sídlišť Březenecká, Kamenná, Písečná a Zahradní podél komunikace na svazích Krušných hor, která propojila Chomutov s Jirkovem. Další velký záměr – osídlit údolí za Strážištem rozsáhlým sídlištěm Nový Březanec, které mělo poskytnout náhradu za historické jádro Chomutova, zničené při povrchové těžbě uhlí – již nebyl realizován zásluhou změny společenských podmínek po roce 1989.

Mapový list č. 33

Mapa č. 41: Vývoj územní struktury panství řádu německých rytířů v Chomutově v letech 1252–1411. Rekonstrukční mapa Petra Raka. Počítačové zpracování Marcela Havelkové, Earth Tech CZ, s.r.o., Praha. Do mapy nebyly zakresleny pozemky s neznámou lokací mezi Čemovicemi a Spořicemi, které získal řád výměnou za ves Tureč; ves Běšice, jejíž vlastnictví řádu mylně připsal J. V. Šimák, a ves Zelená (Grün), kterou W. Weiszäcker, Die Rechtsgeschichte von Stadt und Bezirk Komotau bis 1605 (Heimatkunde des Bezirkes Komotau, 4. Band, 3. Heft), Komotau 1935, s. 37 a po něm J. Kúrka, Ke kolonizaci Chomutovska, Časopis Společnosti přátel starožitností 68, 1960, s. 136, zaměnili s pozemky pod kopcem Hraničná (Ranzenberg), nazývané ještě na přelomu 15. a 16. století Grün a Ranzengrün.

Mapa č. 42: Vývoj územní struktury chomutovského panství a panství města Chomutova v letech 1559–1739. Rekonstrukční mapa Petra Raka. Počítačové zpracování Marcela Havelkové, Earth Tech CZ, s.r.o., Praha. Urbář chomutovského panství z roku 1560, kdy toto panství koupil arcivévoda Ferdinand Tyrolský, zachycující ale stav k první polovině roku 1559, eviduje kromě města celkem sedmáct vsí a dvě krčmy s pivovary v horách. Během let 1559–1562 se jejich počet zvýšil o dalších šest lokalit. Roku 1571 se novým vlastníkem Chomutova stal Bohuslav Felix Hasištejnský z Lobkovic. Ten již předtím nashromáždil určitý pozemkový majetek v okolí Chomutova a nadto v roce 1579 koupil i panství Červený Hrádek. Chomutovské panství se tak stalo součástí velkého pozemkového komplexu, koncentrovaného v držení jednoho majitele. S určitými změnami přešel Felixův majetek přes jeho syna Bohuslava Jáchyma na Jiřího Popela z Lobkovic. Tomu jej v roce 1594 zkonfiskoval císař Rudolf II., jenž jej o deset let později rozprodal. Uprostřed poměrně sceleného pozemkového majetku se nacházely vesnice statku Boleboř, patřící původně k panství Červený Hrádek, který v roce 1578 získal Linhart Štampach ze Štampachu. Rekonstrukční mapa zachycuje tři zásadní časové fáze: 1) rozsah chomutovského panství v roce 1559 a jeho rozšíření v letech 1559–1563 (plná a tečkovaná čára); 2) rozdělení a prodej zkonfiskovaného Popelova majetku v letech 1605–1606, při kterém došlo k rozpadu chomutovského panství a zformování nového panství města Chomutova (všechny barvy s výjimkou fialové a světlé modré) a 3) následný vývoj panství města Chomutova od roku 1606 do roku 1739, po němž už k žádným podstatným změnám v územní skladbě městského feudálního panství nedošlo (červená a dvě modré barvy).

Mapový list č. 34

Mapa č. 43: Územní vývoj politického a soudního okresu Chomutov v letech 1850–2002. Rekonstrukční mapa Petra Raka. Počítačové zpracování Marcela Havelkové, Earth Tech CZ, s.r.o., Praha. V letech 1850–1855 byl Chomutov sídlem soudního okresu (SO) v politickém okrese (PO) Žatec a v Chomutově vznikla politická expositura okresního hejtmantství v Žatci. Oblast její působnosti ukazuje nešrafovaná tmavě a světle zelená barva (SO Chomutov a SO Hora Sv. Šebestiána) a šrafovaná území obcí Tušimice a Vysocany. SO Jirkov byl v letech 1850–1855 součástí PO Most. V letech 1855–1868 vykonávaly politickou správu soudní okresy. Ke dni 1. září 1868 vznikl PO Chomutov, sestávající ze SO Chomutov, SO Hora Sv. Šebestiána a SO Jirkov. Za nacistické správy v letech 1938–1945 byla z okresu Chomutov (Kreis Komotau) vyčleněna Gabriellina Huf (SO Jirkov) a připojena k obci Brandov (SO Hora Sv. Kateřiny, PO Most) a území SO Chomutov (Amtsgericht Komotau) se naopak rozšířilo o Vysoké Březno (vyčleněno z SO a PO Most). Tyto dočasné změny nejsou v mapě zakresleny. V roce 1945 zahájil činnost Okresní národní výbor (ONV) Chomutov v hranicích předválečného politického okresu. K dalším úpravám hranic chomutovského okresu došlo v souvislosti s obnovením krajů a zrušením okresu Vejprty v lednu 1949. O měsíc později byly zrušeny dosavadní okresní soudy v Jirkově a Hoře Sv. Šebestiána a působnost chomutovského soudu se rozšířila na celý obvod ONV. Při územní reformě z 1. července 1960 bylo několik vesnic na východním okraji chomutovského okresu začleněno do okresu Most a Louny. Nové hranice zvětšily území okresu o téměř celý bývalý okres Kadaň a části zanikajících okresů Žatec, Podbořany a Ostrov nad Ohří (od r. 1958; v letech 1949–1951 byl nazýván okres Jáchymov a v letech 1951–1958 okres Karlovy Vary–venkov). I když činnost okresních úřadů skončila v roce 2002, zůstávají tyto hranice v platnosti pro výkon některých oblastí státní správy (zejména u organizačních složek ministerstva vnitra a orgánů justice).

Mapový list č. 35

Mapa č. 44: Chomutovský vikariát. Rekonstrukční mapa Petra Raka. Počítačové zpracování Marcela Havelkové, Earth Tech CZ, s.r.o., Praha. Mapa ukazuje územně–správní členění římsko–katolické církve na Chomutovsku podle stavu k 1. lednu 1941 (Handbuch der Diözese Leitmeritz 1941, Leitmeritz 1941; J. Macek, Biskupství litoměřické, Kostelní Vydří 2005, s. 52–53, 112–123 a 156–157). Kromě územní struktury vikariátu Chomutov zachycuje sousedící farnosti okolních vikariátů – jáchymovského, kadaňského, žateckého, postoloprtského (lounského) a mosteckého – a hranice litoměřické diecéze, do níž byl Žatecký kraj začleněn v roce 1784. U jednotlivých děkanství, farností a expositur je specifikována doba jejich vzniku v předhusitské době (bez šrafování) či s případným dočasným zánikem a obnovením po polovině 17. století (červeně šrafování). Farnosti, nově vzniklé v 16. a 17. století, mají šrafování oranžové a v 18. a 19. století šrafování hnědé. Zvlášť jsou také vyznačeny farnosti z předhusitské doby, které již nebyly v následujících staletích obnoveny.

Mapový list č. 36

Mapa č. 45: Vývoj názvosloví historického jádra města Chomutova. Rekonstrukční mapa Petra Raka. Počítačové zpracování Marcela Havelkové, Earth Tech CZ, s.r.o., Praha.

náměstí 1. máje – ve středověku a novověku Rynek (Ring, Ringplatz), 1877–1916 a 1919–1938 Trhové náměstí (Marktplatz), 1916–1919 náměstí arcivévody Karla Františka Josefa (Erzherzog Karl Franz Josef Platz), 1938–1945 Adolf Hitler Platz, 1945–1952/1953 Masarykovo náměstí, od let 1952/1953 náměstí 1. máje.

Příční – od středověku až do r. 1945 Úzká ulička (Engegasse), od r. 1945 Příční.

Husovo náměstí – 1853–1916 a 1919–1938 Školní náměstí (Schulplatz), 1916–1919 náměstí Konrada von Hötendorf (Konrad von Hötendorf Platz), 1938–1945 Hans Knirsch Platz, od r. 1945 Husovo náměstí.

Mostecká – ve středověku a novověku Vinná ulice (Weingasse), od r. 1945 nejprve krátce Vinařská ulice a poté Brjanská ulice, od r. 1991 Mostecká ulice.

Klostermannova – od středověku až do r. 1945 Paví ulice (Phoebengasse, Pfauengasse), od r. 1945 Klostermannova ulice.

Ulička – vznikla zbořením domu v polovině 17. století, do r. 1877 bez pojmenování, od r. 1877 Ulička (Kleingasse).

Jakoubka ze Stříbra – v 18. století Školní ulice (Schulgasse). Původně slepá ulice, končí u hradební zdi, se po proražení hradeb a překlenutí městského příkopu dřevěným můstkem kolem roku 1790 stala další přístupovou komunikací do města. Od konce první poloviny 19. století až do r. 1945 ulice Ke střelnici (Schiesshausgasse), od r. 1945 ulice Jakoubka ze Stříbra.

Puchmajerova – vznikla v druhé čtvrtině 16. století po zboření opevnění bývalé komendy řádu německých rytířů jako Nová či Okrajová ulice (Neuegasse, Neue Sorge, Sorgegasse), 1877–1922 Alžbětina ulice (Elisabethgasse), 1922–1945 Gluckova ulice (Gluckgasse), od r. 1945 Puchmajerova ulice.

Žižkovo náměstí – zformovalo se v druhé polovině 19. století po zboření Horní brány (v r. 1837), zrušení navazujících úseků městského opevnění, přemostění Chomutovky a proražení dnešní ulice 28. října jako náměstí U železného mostu (Platz bei der eisernen Brücke), 1913–1945 náměstí Německých rytířů (Deutschherrenplatz), od r. 1945 Žižkovo náměstí.

Husitská – vznikla v druhé čtvrtině 19. století na místě bývalých příkopů na tzv. Horním písku (Oberesandgraben), 1877–1913 ulice Na náběží (Am Quai), 1913–1945 ulice Německých rytířů (Deutschherrenstrasse), od r. 1945 Husitská ulice.

Táboritá – vznikla v druhé čtvrtině 16. století po zboření opevnění bývalé komendy řádu německých rytířů a při její přestavbě

na zámek, do 1945 Zámecká ulice (Schlossgasse), od 1945 Táboritká ulice.

Chelčického – od 16. století ulice U chlebných krámů (Brotbankgasse), druhá čtvrtina 19. století–1945 ulice U šatlavy (Frohngasse), od r. 1945 Chelčického ulice.

U městských mlýnů – název z poslední čtvrtiny 19. století (Stadtmühlgasse).

Ruská – od středověku až do r. 1945 Dlážděná ulice (Steingasse), od 1945 Ruská ulice (s výjimkou let 1968–1969, kdy byla krátkodobě přejmenována na Českou ulici).

Nerudova – od středověku až do r. 1945 ulice U masných krámů (Fleischbankgasse), od 1945 Nerudova ulice.

Revoluční – ve středověku a novověku Nové město či Novoměstská ulice (Neustadt, Neustadtgasse); od 18. století používán variantní název Panská ulice (Herrengasse), který na počátku 19. století převládl. Od r. 1945 Revoluční ulice. Úsek mezi Nerudovou ulicí a ulicí Na Příkopech vznikl v první čtvrtině 19. století průrazem domovní zástavby a městského opevnění a nesl až do počátku minulého století název Loosův můstek (Loosbrücke).

Na Příkopech – ulice vznikla v první polovině 19. století podél bývalých městských příkopů, úředně se tak jmenuje od roku 1877 (Am Graben).

Riegrova – v 19. stol. ulice U ptačí tyče (Vogelstanggasse), 1877–1945 Jindřichova ulice (Heinrichstrasse), od r. 1945 Riegrova ulice.

Palackého – bývalé předměstí Dlouhá ulice, 1877–1938 Dlouhá ulice (Langegasse), 1938–1945 Langemarckská ulice (Langemarckstrasse), 1945–1962 Stalingradská ulice, 1962–1991 třída Velké říjnové socialistické revoluce (s výjimkou let 1968–1969, kdy byla krátkodobě přejmenována na třídu Politických vězňů). V r. 1991 dostala název podle navazujícího uličního úseku – bývalá horní část Dlouhé ulice (Obere Langegasse), 1877–1945 Nádražní ulice (Bahnhofstrasse), po r. 1945 Palackého ulice.

Mánesova – vznikla v polovině 19. století na místě městských příkopů, 1877–1915 Parková ulice (Parkstrasse), 1915–1922 Bismarckova ulice (Bismarckstrasse), 1922–1945 Dürerova ulice (Albrecht-Dürer-Strasse), od r. 1945 Mánesova ulice. V roce 1948 dostala její část u Žižkova náměstí název ulice dr. Farského.

Mapový list č. 37

Obr. č. 21: Veduta města Chomutova z roku 1617, dle starší předlohy. *Commoda vulgo Comethaw, Bohemia ciuitas. Communicauit G. Houfnaglius, depictum a filio anno 1617.* Autor původní předlohy Joris Hoefnagel (cca 1542–1600), podle ní vedutu nakreslil jeho syn Jakub Hoefnagel (1575–cca 1630). In: Braun Georg – Hogenberg Abraham, *Civitates orbis terrarum*, díl VI., Coloniae – Antuerpiae 1618, list č. 25. Foto Pavel Vychodil. Chomutov je na vedutě vyobrazen při pohledu od severozápadu, ze svahů Krušných hor, jimiž stoupala k zemským hranicím silnice do Lipska. V panoramatu města je zachycena městská věž, zámecký komplex, rozestavěný jezuitský areál (tzv. „špejchar“ s renesanční věží, která je dnes začleněna do průčelí kostela sv. Ignáce). Další věže zachycují patrně městské brány či zvonice kostela sv. Wolfganga. Podle vzhledu objektů je pravděpodobné, že Joris Hoefnagel provedl svou podkladovou kresbu před požárem města v červenci 1598.

Mapový list č. 38

Obr. č. 22: Veduta města Chomutova, 1650. *Commotau.* In: Merian, Matthaeus, *Topographia Bohemiae, Moraviae et Silesiae...*, Franckfurt 1650, obr. příl. za s. 20. Mapová sbírka Historického ústavu AV ČR, v. v. i. Foto Pavel Vychodil. Pohled na Chomutov ze stejného místa jako předešlé vyobrazení, které tato veduta mechanicky a s chybami přebírá.

Obr. č. 23: Veduta města Chomutova, 1712. *Commotau.* In: Vogt, Mauritius, *Das Jetzt–lebende Koenigreich Boehmen...* Franckfurt – Leipzig 1712, s. 88. Mapová sbírka Historického ústavu AV ČR, v. v. i. Foto Pavel Vychodil. Další variace, vycházející z Hoefnagelovy veduty z roku 1617.

Mapový list č. 39

Obr. č. 24: Obraz dobytí Chomutova husity v roce 1421, konec 17. století. *Die erschreckliche tyranney, so am heyligen Palmsonntag A[nno] 1420 [!] in allhiesiger Statt Com[m]otau von Jan Zisska verubt, in deme auff 1 303 Menschen morterisch umbracht und hingericht worden.* Olej na plátně, výška 1 230 mm, šířka 975 mm, Oblastní muzeum v Chomutově, podsíbirka Obrazy, sign. O 21. Foto Pavel Vychodil. Obraz (s chybným letopočtem v názvu) byl původně umístěn v děkanském kostele na bočním oltáři. Na jeho levé straně je zachycen objekt radnice ve stavu z druhé poloviny 17. století. Malíř si dobře uvědomoval, že v roce 1421 nestála ještě městská věž a tak je zde pozdně gotický děkanský kostel namalován bez věže. Zajímavá je spojovací chodba na pilířích mezi radnicí (panským sídlem) a kostelem, tradovaná pouze v ústním podání. O možné reálné existenci této mostní chodby mezi panským sídlem a kostelem dovolují uvažovat panské tribuny rodů Weitmilů a Lobkoviců v děkanském kostele Nanebevzetí Panny Marie (lobkovicá je dodnes zachována včetně dřevěných lavic a pískovcového znaku Lobkoviců a Redernů). V době vzniku obrazu tato stavba již zcela určitě neexistovala a proto je její napojení do štitu kostelní lodi rozpačité. Na obraze je zajímavý i detail zbytku vodního příkopu v dnešní Táboritké ulici, který tvořil severozápadní opevnění komendy.

Mapový list č. 40

Obr. č. 25: Pohled na Chomutov od severu, 1748. *Situation der löblichen Statt Commotau wie selbe eigentlich von Mitter–Nacht her anzusehen.* Olej na plátně, výška 840 mm, šířka 1 060 mm, výřez, Oblastní muzeum v Chomutově, podsíbirka Obrazy, sign. O 1107. Foto

Jaroslav Pachner. Obraz zachycuje město z návrší Vinohradského kopce, kde dnes stojí budova gymnázia. Ze staveb, zachycených na tomto obraze, zůstala dodnes v panoramatu města zachována městská věž, dvouvěžní kostela sv. Ignáce, hvězdářská věž starého gymnázia a hladina střech domů v městském centru. Zmizela z něj zvonice kostela sv. Wolfganga, věž Pražské brány a zříceniny věží městského opevnění. Na obraze je zajímavý doklad existence brány v dnešní Mostecké ulici, uzavírající předměstí Vinná ulice, tvořené mohutnými dřevěnými vraty, vsazenými do jednoduchých zdí.

Obr. č. 26: Veduta města Chomutova od F. B. Wernera, kolem 1750. Fotografie 122 × 298 mm, Státní okresní archiv Chomutov se sídlem v Kadani, Sbírká fotografií a negativů, sign. C 475. Foto Pavel Vychodil. Pohled na panorama Chomutova od východu, zachycující městskou věž, kostel sv. Ignáce a vlevo od něj možná i hvězdářskou věž v jezuitském areálu u semináře. Špitální kostel sv. Ducha je v popředí a pravděpodobně je tu i zachycen hřbitovní kostel sv. Wolfganga. Můžeme zde nalézt i věže městských bran a zaniklé bašty městského opevnění. Pohled je ale dosti deformován a skutečnosti může odpovídat jen rámcově (zcela nesprávně je např. zakreslen vodní tok Chomutovky). Kresba nebyla určitě vytvářena na místě a jako podklad pro jeho zhotovení možná posloužila některá ze starších vedut Chomutova nebo jiná neznámá předloha.

Mapový list č. 41

Obr. č. 27: Pohled z městské věže na Vinohradský kopec, [1912]. Fotografie, 168 × 117 mm, Oblastní muzeum v Chomutově, podsíbirka Fotografie, sign. F 1191, výřez. Skenoval a digitálně restauroval Petr Rak. Domy v Mostecké ulici v levé části fotografie stále respektují původní půdorys nejmenšího chomutovského předměstí Vinná ulice (nové je zde průčelí židovské synagogy z roku 1876). Hřiště a tzv. Prokschova louka nalevo od nich, stejně jako stromový porost městského parku vznikly v druhé polovině 19. století vusoušením močalovitě půdy Starého jezera a v roce 1913 budou využity pro uspořádání zemské výstavy německého obyvatelstva Čech. Čelakovského ulice s řadou honosných vil, nový pivovar a dvě vily na temeni Vinohradského kopce představují již moderní stavby, postavené za sídelním územím historických chomutovských předměstí na přelomu 19. a 20. století.

Obr. č. 28: Pohled z hvězdářské věže starého gymnázia na jihozápadní část Chomutova, 1913–1916. Fotografie, 84 × 157 mm, Oblastní muzeum v Chomutově, podsíbirka Fotografie, sign. F 1189, výřez. Skenoval a digitálně restauroval Petr Rak. Prostory polí mezi Spořicemi a Chomutovem se staly nejstarším novodobým rozvojovým územím města. Jeho osu vytvořila v poslední čtvrtině 19. století Školní ulice, u které byla v roce 1902 postavena jednopatrová budova průmyslové školy č. p. 1060 (s plochou střechou a předsazeným vstupním portálem). Naproti ní se nachází světlý dvoupatrový dům č. p. 1251 z roku 1912, postavený cisterciáckým klášteřem v Oseku a určený pro ubytování profesorů chomutovského gymnázia (s polokruhovitými arkýři, lodžiemi a výrazným rizalitem v zadním traktu). Dolní polovinu snímku vyplňují hospodářské budovy ve dvořech domů v Palackého ulici a zahrady, za nimiž je volná plocha budoucího náměstí T. G. Masaryka. V zadní části snímku vyčnívá komplex nemocničních budov v Kochově ulici, v pravém rohu je nádraží a v levé části se pod korunami stromů skrývá městský hřbitov (v letech 1916–1917 byla v jeho sousedství postavena továrna Poldiny huti v Kladna). Světlé čtverečky domů ve Spořicích nejsou na samém obzoru již téměř zřetelné. Volná prostranství mezi Školní ulicí a nemocnicí poskytovala dostatek prostoru pro občanskou a bytovou výstavbu až do samého konce 80. let 20. století.

Obr. č. 29: Pivovar, po roce 1903. Pohlednice, 89 × 138 mm, Oblastní muzeum v Chomutově, podsíbirka Pohlednice, sign. P 2892. Skenoval a digitálně restauroval Petr Rak. Prostor středověkého vinohradu a posléze sadu na svahu Vinohradského kopce byl na počátku 20. století vybrán pro umístění moderní novostavby pivovaru chomutovského právovárečného měšťanstva, který nahradil starý, původem ještě panský pivovar, umístěný ve dvoře radnice. Pivo se v něm vařilo do roku 1952 a od té doby slouží tato architektonicky pozoruhodná budova, postavená ve směsi historizujících slohů, jako skladové a obchodní prostory.

Obr. č. 30: Nemocnice, po roce 1908. Pohlednice, 88 × 136 mm, Oblastní muzeum v Chomutově, podsíbirka Pohlednice, sign. P 24. Skenoval a digitálně restauroval Petr Rak. Chomutovská nemocnice se svým palácovým průčelím byla jednou z nejrozsáhlejších investic města v oblasti občanského vybavení. Provoz v ní byl zahájen v lednu 1908 s kapacitou 120 lůžek. Umístění nemocnice v extravilánu města dovolilo v průběhu celého 20. století její plynulé rozšiřování včetně přístavby nové polikliniky, dokončené v roce 1985.

Obr. č. 31: Mannesmannovy závody [1898]. Pohlednice, 91 × 145 mm, Oblastní muzeum v Chomutově, podsíbirka Pohlednice, sign. P 109. Skenoval a digitálně restauroval Petr Rak. Pohled na Mannesmannovy válcovny z východní části Vinohradského kopce je ukazuje v jejich původním rozsahu, navazujícím na zástavbu Hřbitovního předměstí (v pravém dolním okraji oválu) a vymezeném dnes zaniklými ulicemi S. K. Neumanna a Michanická (ves Michanice je zachycena v levé zadní části oválu). V pravé horní čtvrtině obrazu je vidět dva komíny chomutovské plynárny, souvislou řadu domů podél Dukelské ulice a hlubinný uhelný důl „Karel“ (po roce 1904 „Julius“, od roku 1946 „Jan Žižka“). Při svém rozšíření na přelomu 50. a 60. let 20. století se areál válcoven v jihozápadním směru posunul až k plynárně v Dukelské ulici.

Obr. č. 32: Vily v Čelakovského ulici, po roce 1905. Pohlednice, 89 × 140 mm, Oblastní muzeum v Chomutově, podsíbirka Pohlednice, sign. P 3882. Skenoval a digitálně restauroval Petr Rak. Prostorné vily v rozlehlých zahradách vyrůstaly ve svahu nad městským parkem od samého počátku 90. let 19. století. Nejstarší z nich, č. p. 821, je na pohlednici druhá zprava; dominantní pozici na ní zaujímá ale nejmladší – třípodlažní vila č. p. 1090 JUDr. Richarda Goldmanna a jeho manželky Sally, dokončená v roce 1903 v tehdy velice progresivním puristickém stylu. Vybíhající cíp městského parku, z něhož byl pohled pořízen, zanikl v 50. letech 20. století při rozšiřování vozovky v ostré zatáčce na křižovatce ulic Zborovská, Čelakovského a Politických vězňů.

Zadní strana přebalu

Obr. č. 33: Pohled na Chomutov z roku 1900. *Komotau 1900. Nach der Natur vom Gymnasialthurm. Gezeichnet von Caspar Helling.* Černobilá kresba 118 × 179 mm. In: Heimatskunde des politischen Bezirkes Komotau, die Gerichtsbezirke: Komotau, Görkau und Sebastianberg umfassend, herausgegeben vom Deutschen Bezirkslehrervereine Komotau, Komotau 1898, s. 728. Skenoval a digitálně restauroval Petr Rak. V pohledu na Chomutov z perspektivy hvězdářské věže gymnázia (je nakreslena u pravého dolního rohu) s výhledem na masiv Krušných hor jsou nejzřetelněji zachyceny kostel sv. Ignáce a dnes již zaniklá hustá zástavba ve středu města mezi náměstím a protáhlou budovou bývalého jezuitského semináře. Množství kouřících komínů dokládá průmyslový rozvoj města s koncentrací průmyslových podniků především na okrajích bývalého Dolního a Hřbitovního předměstí a v Horní Vsi.

Ausführliches Verzeichnis der Karten, Pläne und Abbildungen für den Band Nr. 16 – Komotau

Zusammengestellt von Jaroslav Pachner, Petr Rak, Eva Semotanová, Robert Šimůnek

Titelseite des Umschlages

Abb. Nr. 1: Wappen der Stadt Komotau zum Jahre 2007. Graphische Bearbeitung Petr Tomas.

Abb. Nr. 2: Vedute der Stadt Komotau von Jakob Hoefnagel aus dem Jahre 1617, nach älterer Vorlage. *Commoda vulgo Comethaw, Bohemia ciuitas. Communicauit G. Houfnaglius, depictum a filio anno 1617.* Verfasser der ursprünglichen Vorlage Joris Hoefnagel (ca. 1542–1600), danach zeichnete die Vedute sein Sohn Jakob Hoefnagel (1575–ca. 1630). In: Braun Georg – Hogenberg Abraham, *Civitates orbis terrarum*, Teil VI., Coloniae – Antuerpiae 1618, Blatt Nr. 25. Vgl. Kartenblatt Nr. 37, Abb. Nr. 21.

Text

Abb. Nr. 3: Rekonstruiertes Aussehen der Komotauer Kommende des Deutschritterordens in der Mitte des 14. Jahrhunderts. Zeichnung Jaroslav Pachner. In dieser Zeit bestand der Ordenssitz aus dem großen Haus und dem sog. kleinen Haus – Sitz des Komturs. Genau an die Mittelachse der Katharina-Kirche war das große Haus angeschlossen. Im 14. Jahrhundert waren die umfangreichen Bauwerke mit einer Flachdecke versehen. Das Kranzgesims zur Anbringung der Balkendecken ist bis heute im Untergeschoss des jetzigen Rathauses erhalten. Die Kommende war als große Anlage von sowie Wohn-, als auch Wirtschaftsgebäuden von der Umgebung mit einem Graben und Einfriedung abgetrennt. Der Graben und die Einfriedung zogen sich durch die heutige Straße Táboritká ulice. Die ganze Kommende diente im letzten Viertel des 15. und im ersten Viertel des 16. Jahrhunderts als Sitz der Feudalherrschaft.

Abb. Nr. 4: Silberner Siegelstock der Stadt Komotau vom Anfang der 2. Hälfte des 15. Jahrhunderts. Durchschnitt der Siegelscheibe: 48 mm. Staatliches Bezirksarchiv Chomutov mit dem Sitz in Kadaň (Kaden), Siegelstock- und Stempelsammlung, Inv.-Nr. 3, Evid.-Nr. 3. Foto Pavel Vychodil. Im Siegelfeld ist in einem spanischen Schild das Stadtwappen von Komotau in der Form abgebildet, wie es das Wappenprivileg vom 3. November 1457 beschreibt – mit einer Krone über dem Schild mit dem böhmischen Löwen (nicht jedoch mit der Krone über dem Schild mit dem Stadtwappen). Das Schild ist mit einer Aufschrift umfasst, die in einem Band mit gotischer Minuskelschrift ausgeführt ist *sigillum : civitatis : chomuttow* : („Siegel der Stadt Komotau“).

Abb. Nr. 5: Rekonstruiertes Aussehen des Komotauer Schlosses nach dem Umbau, der in den Siebzigerjahren des 16. Jahrhunderts von Bohuslaus Felix Hasenstein von Lobkowitz vollendet wurde. Zeichnung Jaroslav Pachner. Die Umbauten vom Umbruch des 15. und 16. Jahrhunderts veränderten wesentlich das Aussehen der Kommende. Der Turm und das Hauptschiff der Katharina-Kirche wurden zu Wohnzwecken umfunktioniert, die ursprünglichen Flachdecken wurden eingewölbt, dabei veränderten sich die Höhen der einzelnen Stockwerke und es erschienen hier auch Zellengewölbe und anspruchsvoll durchbrochene Sandsteinportale. Bis 1520 wurde der große östliche Flügel angebaut, der mit dem Weitmühlwappen an der Ecke des heutigen Rathauses datiert ist. Der Umbau wurde erst im Renaissancestil zu Zeiten der Herren von Lobkowitz abgeschlossen, als auch Interieure vollendet und das Presbyterium der Katharina-Kirche zu einer Familiengruft umgebaut wurden. Das mächtige zweistöckige Bauwerk wurde am 24. Juli 1598 durch einen Brand vernichtet. Das zweite Stockwerk wurde nicht mehr instandgesetzt und auf dem Dachboden blieben davon einige Fensterbögen erhalten.

Abb. Nr. 6: Messing-Siegelstock der Stadt Komotau aus dem 17. Jahrhundert. Durchschnitt der Siegelscheibe: 38 mm. Staatliches Bezirksarchiv Chomutov mit dem Sitz in Kadaň, Siegelstock- und Stempelsammlung, Inv.-Nr. 1191, Evid.-Nr. 28. Foto Pavel Vychodil. Im Siegelfeld, mit Kranz und Linie bestimmt, ist in einem Barockschild das Stadtwappen von Komotau in der Form, wie dieses Wappen im Wappenprivileg vom 3. November 1457 gezeichnet ist – die Krone ist über dem Schild mit dem Stadtwappen und nicht über dem Schild mit dem Löwen platziert. Das Schild mit dem Stadtwappen und die Krone reichen bis zum oberen und unteren Rand der Siegelfläche und die Aufschrift in der Form der humanistischen Majuskel ist nur auf beiden Seiten der Siegelfläche ausgeführt: *CIVITATIS COMOTOVIE* („der Stadt Komotau“).

Abb. Nr. 7: Jesuitenkolleg mit der Ignatius-Kirche. Digitalfoto AIREX, o. s. Für den Bau des Kollegs musste Georg Popel von Lobkowitz acht Bürgerhäuser aufkaufen. Sieben davon wurden abgerissen, das achte, das Gebäude des Komotauer Hauptmanns Hans Zettelberg von